

HIZKUNTZABITASUNA
LEGEDI POSITIBUETAN
joseba urrutia

SAIAKERAREN MUGAKETA

Ez daukagu begiak asko zabaldu beharrik, hizkuntza-geografia eta politika-geografia ez datozela bat ikusteko. Bestela esan, zenbait Estadutan, eta ez dira guti, bi hizkuntza edo gehiago mintzatzen da.

Hala ere, gizarte errealdade ukaezin honi dagokionez, ez daramate gobernu guziek jokaera berdina. Jokaera ezberdinen klasifikatzeak zientifiko baino didaktiko balio gehiago du eskuarki. Horregatik, nahiago dugu, deretxo gonbaratutik hartutako zenbait etsenplu irakurleari eskaintzea. Berau oinarri bat izan dakiok, gure ustez, 1970-III-4an Espainian emandako Hezibide Lege Orokarrean hizkuntzabitasunaz ezartzen den lege araudia berekasa epai dezan.

1. Hizkuntzabakardun gizarte desberdinak Estadu berean.

Nahiz-eta eremu linguistikoak lurrez guti asko mugatuak egon, hizkuntzabitasunak edo hizkuntzaskotasunak Estaduairen baitan problemak sortzen dituela, gauza jakina da. Egunerokoei begiratu bat ematea aski dugu, **Beljikan** hau horrela gertatzen dela ikusteko. **Canadari** dagokionez, (Ch. de Gaulle General zenak herri honetara egin zuen agertaldi ofizialaren egunetan, nazioarteko prentsak zabaldu zuen hemengo zenbait problema), saiakera interesgarri bat irakur daiteke **The Review of Politics**-ean (1). Ez da, beraz, kasualidade bat, Politika Zientzien Nazioarteko Elkartearak, **Hizkuntzabitasunari** buruzko Inbestigazioen Nazioarteko Erakundearekin bat harturik, **Elkarrizketa** bat eratzea, Québec-en, 1972ko martxoaren 27-tik 31-ra ospatzeko. Jardungaiak hau da: **Hizkuntzaskodun Estaduak: problemak eta erantzunak**. Elkarrizketa honek 25 bat espezialista bilduko ditu. Canadak, Ipar Amerikako Estadu Batuek eta beste herriek (Espainia ere hauen artean aurkitzen da) proportzio beretsuan hartuko dute parte. Erdiak, guti gora behera, politika gaietan espezialistak dira. Gainontzekoak, filologian, soziolinguistikian, psiko-linguistikian, geografian... maisutzat begiratuak daude.

Suizak berak ere, hizkuntzaskotasuna dela-ta, problemak izan ditu, eta egun ere baditu. Honi gagozkiola, argigarria da, **Hizkuntza Lurraldearen irizpidea (criterio de territorialidad lingüística)** zehazten zuen Tribunal Federalaren 1931-ko agiri ezaguna. Kriterio hau, ordea, **hizkuntzabakardun** eskualdeetan soilik aplikatu daiteke egiazki.

Halaz ere, kasu hauetan, eta aipa dezakegun beste zenbaitetan, planteatzen diren problemak ez dira gehienbat juridikoak: soziologikoak, psikologikoak eta, batez ere, politikoak baino. Lehen aipaturiko **Quebec and the future of Canada** (2) estudioan irakurtzen denez, frantsesez mintzo direnak, beren buruez iritzi hauek ematen dituzte: **bigarren mailako herritarra** (18 horr.), **zuri-beltzak** edo **Canadako beltzak gara gu** (22 horr.). Eta frantses minoriarengan, **1867-ko Of the British North America legea ez letraz eta**

(1) *The Review of Politics*: 27 lib., 1965-ko urtarrila. 1 zenb., 17. eta hurr. horr.

(2) *Ib.*

ez izpirituz gorde dela ohartarazten dute (17 horr.). Gorabehera hauek, gertaera guzi horiei aparteko kasurik ez egitera behartzen gaituzte.

2. Hizkuntzaskodun gizarteak Estadu berean

Bestalde, gure saiakeran, lurralde tipi batean (Herria, Probinzia, Eskualdea) bi hizkuntza edo gehiago elkarrekin bizi direneko egoeraz mintzatuko gara batez ere. Hauxe da, hain zuzen, Espainiaren egoera ere: hizkuntza bat maioriarena (ez noski lekuz-leku begiraturik, Estadua bat-batean eta osorik harturik baizik), eta bestea jaiotzatikoa edo **Minorías Lingüísticas** deritzaten talde tipiek mintzatzen dutena.

3. Nazio-minorien arazoa

Gure saiakera honek, nahi-ta-ez laburra izan behar duenez, **Minorías Nacionales** direlakoen problema bihurria alde batera uzten du. Gai hontaz Mariano Aguilar Navarro (3) eta Antoni Truyol i Serra (4) maisuen lanak bereziki irakurgarriak dira; hala-ber **Pacem in Terris** eskutitzari eginiko komentarioak (BAC, 1963), 94-97 zenbakiez ari den estudioan.

4. "Maioria" eta "minoria" hitzak

Hala eta guziz ere, gure alor juridikoan argi eta garbi utzi behar dugu hau: "gehienetan, maioria eta minoria egiazki horrela direlarik ere, koantitatibu baino koalitatibuagoak dira kontzeptuok, minoria bat gerta bait daiteke Estaduaren baitan elemendurik nagusiena, Estaduekin bat datorrena eta bere kutsua ematen diona, alegia. Hau gertatzen zen, adibidez, austro-hungariar monarkian (hots, germaniar eta magiar elemendua besteen gain); jatorri koloniala duten gizarteetan ikusi izan da, eta egun ere ikus daiteke (zuria, indigena nahiz beltzen aurrean Erdi eta Hego Ameriketan,

(3) "El Estatuto Internacional de los países descolonizados". *Comentarios Universitarios a la "Pacem in Terris"*. Ed. Tecnos, Madrid, 1964. 271 eta hurr. horr.

(4) "Las minorías en la "Pacem in Terris". Aip. lib., 293 eta hurr. horr.

Hego Afrikar Batasunean, eta metropoli-biztanlego urria duten europear Estaduen afrikar lurraldeetan”.

5. Minoriekiko legeen balioa

Hizkuntza minoriei buruz Estaduaren edozein jokaera juridikoki kalifikatzeko eta baloratzeko gure ikuspondua, hizkuntza (bat nahiz gehiago) ofizialaren arauketarekin gonbaratzea da. Eta hau arrazoin bigatik: a) hizkuntza ofizialari ezar dakiokkeen lege araua delako, gure ustetan, haren iraupenaz, desarroiloaz eta hobetzeaz, normalki, gehien arduratuko dena; b) eta hizkuntza minoriei dagokienaz, lege horretatik kentzen den orok, diskriminazioa sortu ez-ezik, gizarteko elkarbizitzaren printzipio oinarritzkoenak —hots, berdintasuna eta ekidadea— urratzen ditu:

Eskubide guzi hauetan —dio Truyol i Serra mai-suak (5)—, minoriaren hizkuntzaz baliatzekoa eta irakaspeneren bidez hizkuntza hori iraunaraztekoa, lehen maila batetan dagoela jakiteak ez gaitu harritu behar; izan ere, ama-hizkuntzarekiko maitasuna giza naturalezaren barne muinean idatzirik bait dago. Famili giroan jasotako hizkuntza eta inguruko munduarekin harremanetan lehenbizikoz jarri gintuena ez da begiramen eta beneragarritasun tipiagokoa, gehientasunarena edo Estaduaren hizkuntza ofiziala ez izan arren. Eta, guti asko agiriko zokoratzeak, minoriari ez-ezik, Estadu osoari egiten dio kalte; izan ere, zapaltzeak berez aurkako kontra-ekintza sortzen duela kontutan hartzeke, minoriaren jaiotzizkuntzari buruzko gizonaren hozte linguistikoak (emigranteen edo antzekoen egoera ez bada, behintzat; hauek atzerrira betirako joaten direlarik, belau-naldi berriek iraganarekiko haustura bat sortzen dute piskanaka, eta giro berrian kokatzen dira) ez dio maioriaren hizkuntzari itsasten derrior lagunduko; eta hau gizarte osoaren, eta ez soilik maioriaren, ona den guzion onaren kaltetan.

(5) Aip. lib., 326 horr.

6. Atzerritarren minoriak

Kontutan har beza irakurleak, Estatu bateko lurraldean finaturiko atzerritar lagunarte ugari eta batu samar batek ez dadukala zer ikusirik hizkuntza aldetiko minoriekin. Hizkuntza minoria baten ezaugarri nabarmena zera da: bere Estaduaren baitan, maioria nagusi baten ondoan, talde bat berezia osatzea. Minori lagunek, Estaduaren menpeko direnez gero, ez dadukate, printzipioz, beren Estaduak ematen dien babes juridikoa besterik. Atzerritar biztanleek, ordea, beren lurraldeko legediari lotuak jarraitzen dute, eta haren babesa dadukate, bizilekukoarengandik at. Egun atzerritartasunaren nazioarteko deretxo bat badago: honek ez du eskatzen atzerrikoen eta aberrikoen berdinketa bat osoa, baizik eta, aberrikoen gain agintzen duen legeditik aparte, premiazko lege araudi labur baten baimena.

Dioguna egiztatzeko, 1971-VII-21eko **Emigrazio Legearen** (6) aipamena eginen dugu. Izan ere, Espainiako Estaduek emigranteei buruz duen ardura argi eta garbi agertzen bait da haren arau ataletan zehar. Adibidetzat, 16 Art. aipatuko dugu. **Asistencia educativa y de formación profesional** deritzan III Kapituluaren (III Tituluaren) kokatua dago. Eta honela dio:

1. El Estado proporcionará al emigrante y a sus familiares las máximas oportunidades de carácter educativo, de acuerdo con lo establecido en la Ley General de Educación.

2. El Ministerio de Educación y Ciencia, de acuerdo con lo establecido en la citada Ley, prestará especial atención a la educación de los emigrantes y de sus hijos en todos los niveles, ciclos y modalidades educativas. A estos efectos, dicho Ministerio, de acuerdo con los de Asuntos Exteriores y de Trabajo, creará y dotará los Centros docentes estatales necesarios, y los Cursos y modalidades de enseñanza adaptados a las circunstancias especiales que plantee la emigración, y establecerá un sistema adecuado de becas que haga posible recibir dichas enseñanzas dentro o fuera de España...

(6) B. O. E., 1971-VIII-23.

3. Para el cumplimiento de lo previsto en este artículo, el Instituto español de Emigración, oído el Ministerio de Asuntos Exteriores y la Organización Sindical, elevará anualmente ante el Ministerio de E. y C., a través del de Trabajo, un programa de necesidades educativas de acuerdo con la distribución y condiciones de la población emigrante, e intervendrá directamente en la acción coordinada que se establezca.

Liburu Zuriak 312-314 zenbakietan dioena ere esanen dugu, hau da, Hezibide eta Zientzi Ministerioaren babespean, gaur egun (1969an) Erdi Mailako hiru Instituto ari direla atzerrian, 172 Lehen Mailako Eskola eta bi Kultur Ikastetxe (**Centro**), Estatu hauetan banatuak: Principat d' Andorra, Belgika, Frantzia, Ingalterra, Italia, Marruecos eta Portugal-en.

7. Lanaren azterkizuna

Bestalde, hizkuntzabitasunaren edo hizkuntzaskotasunaren komenentzia ez da dudatan jartzen, ezta hauen beharra ere, bai elkarrekin bizitzera deituak dauden giza talde bereziak elkar hobeto aditzeko eta konpontzeko, bai kultura aberasteko iturritzat harturik. Gure asmoa hauxe agertzea da bakar-bakarrik: **amagandiko edo jaiotzetiko hizkuntza bi edo gehiago hitzegiten diren Estatu bateko giza errealidade ukaezin honi zer nolako harrera egiten zaion gaur egun zenbait Ordenamendu Juridikotan**, eta, justiziaren eskakizun oinarrikoenei erantzunaz, nola arduratzen den haien iraupenaz eta desarrolloaz.

8. Lanaren hizkera

Agertuko dugun legediari buruzko argitasun oro, ahal bezain laburki emanen dugu, eta iturri juridikoez nahiz lege iturriek erabiltzen duten hizkuntza gordeko dugu, hauen mamiaz eta norainokoaz irakurlea erraz jabetuko delakoan.

9. Gizarte-pertsonen dretxoa

Osagarri bezala esanen dugu, Joan XXIIIaren trebetasunak

jasotako etxearen baitan —hau da, Egia, Justizia, Maitasuna eta Askatasuna pilarritzat dituen, eta ataurrean **Giza-Pertsonaren** ikurrina zabaltzen duen etxearen baita—, **gizarte pertsonen** (eta hauen artean nahitaez aipatu behar herriak, probintziak, eskualdeak) eskubide-alorrek azpimarkatzen direla; eta alor hauen artean, bakoitzaren nortasunaren (hots, gizona holako nahiz halako egiten duen era haren) babestea eta indartzea da aurren aurreneko egitekoea. Gauzak horrela, ba ahal dago beren idiosinkrasiak, beren arimak, hizkuntzak baino egokiago definituko dituenik?

Hastera goazen saiakeran, beste irizpide guziak bazterturik, minori hizkuntzen zaintzea legetzat hartzen duten Konstituzioak dituzten herriak aukeratu ditugu bakar-bakarrik, Espainiari dago-kiona azkenerako utziaz.

FINLANDIA ETA SUEZIAR HIZKUNTZA MINORIA

Sueziar garaiaren aztarna den zenbait gizatalde daduka *Finlandiak* bere lur barnean: mendebaldean *Kokkola* eta *Vaasa* artean, hegoaldean *Turku* eta *Helsinki* artean, baita *Aaland* izeneko Uhartarian ere: 1900ean 350 mila zirenak, 1960an ez ziren 331 mila goitik. Finlandiar eta sueziar herriak gonbaratuaz eginiko estudio batetik datu hauk aurkez daitezke: sueziarrak, 1860an, bizilagun denetarik % 14 ziren; 1950ean, berriz, jaiotza guti ukanik, % 8,6-taraino eta 1960an % 7,4taraino gutitu ziren.

Finlandia, sueziarren eta finlandiarren guzien Estadu da. Hain zuzen, ikus Konstituzioak zer dioen:

14. Art.: Finlandera eta sueziera dira Errepublikako hizkuntza nazionalak.

Beraz, inolako berezketarik gabe baliatzen dira serbitzu publikoez, adibidez: irakaskintza, irratia, telebista...

Sueziarrek, 200dik 14 aulki dituzte Parlamenduan (1962ko Otsaileko bozemateetan). Numeroz duten ezberdintasun hau eta

finlandiar Estaduaren egitura bateratua (*unitario*) federalismo pertsonal moduko batek zuzentzen ditu nolabait. Sueziarrek badute Finlandian Ganbara Konsultibu bat. Beren organo nagusia dutelarik, bere iritzia ematen du eta berari entzuten zaio sueziar gizataldeari dagozkion arazoetan.

Udalak, hizkuntzabakardun eta hizkuntzabidunetan klasifikatuak daude, sueziar minoritari bereziki laguntzen dion sistema baten arabera: udaletxeak, bizilagun denetarik % 12-ko minorien bat azaltzen den bezain laister, hizkuntzabidun egitura bati ematen dio leku, eta egitura hau ahalik eta minoria hori % 8 besterik izateraino jeisten ez den artean gordetzen du.

1953an 438 finlandiar munizipio zenbatzen ziren, 47 sueziar eta 44 bietariko; hauetatiko 32-tan majoria sueziarrek ukanik. 1962-XI-25ean, sueziarrek eskaturik, zuzenketa bat onartu zen: hizkuntzabitasuna gorde dadila, lekuetako ehunekoari begiratzeke, minoria gutienez 5 mila pertsonak osatzen duten orotan.

Udalaren egitura linguistiko hau Departamendu serbitzuei ere ezartzen zaie.

Aaland uharteriaren defentsak, muga jakin eta zehatzak ezartzen dizkio Finlandian finlandiar hizkuntza eta inmigrazioari: ez Estadu *Batasuna* Printzipiotik atera zitezkeen inolako arazoiek, ezta bizilekua nonnahi ezartzeko askatasunari darizkionek, ez dute botererik ukan, ahalmenik izan sueziar minoria zaindu nahiaren kontra. *Aaland* Uharteek, 1920-V-7ko legeak onikusiriko Estatuto Berezia duen Departamendu bat eratzen dute. Barne erakuntzan, printzipioz lege emateko eskubide duen *Dieta* batez baliatzen dira; *Helsinki*ko Parlamenduak ez du eskurik sartzan zenbait arazotan ez bada, nola diren: gaztigu legedia, familia, ondorengotza, askatasun publikoak.

Errepublikaren Lehendakaria bera da, Gorte Nagusiarekin ados delarik, Uhartein *gordetzaitetzaren* kargu dagoena. Departamendu legeek kompetentzien banaketa eta Estaduaren barne eta

kanpoko seguridadearen eskakizunak errespetatu dituzten begirale da Lehendakaria. *Dietak* hautatzen du lekuko Ejekutibua, Estatuaren interes goragokoen zaintzaile den Prefektoaren izendatzeari baiezkota ematen eta honen presuposua bozaz (botoz) erabakitzen. Estatuak irabazien zati bat Departamenduaren alde ematen du, eta honen ordezkariak erdibana hautatuak —hau da, Ministroen Kontseiluak eta *Dietak* erdibana izendatzen dituzten lauk— erabakitzen du haren zenbatekoa urteoro ezartzen duena.

Estatutoak babeskuntza imitagarri batez gordetzen du sueziar minoria alor guzietan, kultura alorretan bereziki: honela % 96 biztanlek sueziar irauten du.

ITALIA ETA JUGOSLABIA

Italiako Konstituzioak honela dio:

Art. 6: La Republica tutela con apposite norme le minorenze linguistiche.

Honen argitan irakurri eta interpretatu behar da, London-en 1954-X-5ean, *Italia*, eta *Jugoslabiako* Gobernuen artean izenpe-
turiko *Trieste* herrialdeari buruzko Akordioaren Memorandum delakoa (7).

Italiako eta Jugoslabiako Gobernuak, II Eraskinean aurkitzen den Estatuto berezia batearaztea erabakitzen dute. Honela dio:

Italiako eta Jugoslabiako Gobernuak, beren administraziopean daduzkaten lurraldeetan, giza-eskubideen eta funtsezko askatasunen ondasuna —enda-, kultura-, sexo-, hizkuntza- eta erlijio-berezketarik gabe— garrantizteko helburu bera dutela gogoemanaz, Akordioaren Memorandum honen bidez, zera erabakitzen dute:

IV. Italiar administraziopean dagoen lurraldean, jugoslabiari etniaren enda ariurria eta kultur hezibide

(7) UNO: *Yearbook on Human Rights, 1954*. 396 horr. *United Kingdom Command Paper*, 9288. *Miscellaneous*, n° 20, 1954.

librea gordeko dira; era berean, jugoslabiari administratziopon dagoen lurraldean, italiar etniaren enda ariurria eta kultur hezibide librea.

a) Bi taldeok beren ama-hizkuntzan argitalpenak ateratzeko eskubidea ukanen dute.

b) Bi taldeon hezibide-, kultur-, gizarte- eta sport-antolamendu batzarrek libreki lan egiterik ahal ukanen dute, legearen arabera. Taxu honetako erakundeek, antzeko beste antolamendu batzarrei beren lurraldeetan eman ohi zaien tratu bera ukanen dute, batez ere hirietxe (**edificios públicos**) eta Irrati-zabalkundeaz baliatzeari dagokionez, baita Estadu dirutik ematen den laguntzei buruz ere...

d) Bi taldeok, irakaskintza ama-hizkuntzaz emanen duten haurtzaroko, lehen mailako, bigarren mailako eta profesio eskolak eduki beharko dituzte. Eskola hauek, jugoslabiari etniako haurrak dauden italiar administratziopon lurraldeko herri guzietan jardungo dute, eta italiar etniako haurrak dauden jugoslabiari administratziopon lurraldeko herri guzietan...

Italiak eta Jugoslabiak administraturiko lurraldeetan kideko dituzten gainontzeko eskolen tratu bera jasanen dute, eskola liburu, leku eta beste irakaskintza tresneriaren hornidurari (**suministro**) dagokionez, baita irakasleen eta diploma aitorenaren kopuru eta egoerari dagokionez ere. Eskola horietan ematen den irakaskintza ikasleen ama-hizkuntza bera duten irakasleen esku egon dadin, ahal den guzian saiatuko dira italiar eta jugoslabiari agintariak...

V. Italiak administraturiko lurraldeko jugoslabiari etniako pertsonak, eta Jugoslabiak administraturiko lurraldeko italiar etniako pertsonak, bi lurraldeotako administratziopon eta juzgu-agintarietarako harreman pribatu ofizialeetan, bakoitzak bere hizkuntzaz libreki baliatu ahal ukanen dute. Agintarietarako hizkuntza berean erantzun dezaieten eskubide ukanen dute, bai zuzenean bai interprete baten bidez, erantzunak ahoz eman daitezkeen kasuan...

Etnia hauetako pertsoneri dagozkien ariurri ofizialeko dokumentuek, nahiz hauzi epaiak izan, haien hizkuntzara eginiko itzulpen batekin azaldu behar dute. Berdin jokatu da oharpen ofizialetan, baita aldarrikatze (**proclamaciones**) eta argitalpenetan ere. Italiar administraziopeko lurraldean, hirietxeetako izkribuak (**inscripciones**) eta herri eta karriken izenak jugoslabiartaldearen hizkuntzaz eta administrazio agintariaren hizkuntzaz agertuko dira...; italiar etniak biztanlegoaren zati nabari (gogoangarri) bat (lautatik bat, gutienez) osatzen duen jugoslabiartaldeko administraziopeko hauzoetan, aipaturiko izkribu eta izenak italieraz eta administrazio agintariaren hizkuntzaz agertuko dira.

ITALIA ETA AUSTRIA

Bi erresuma huen artean 1946-IX-5ean Akordio bat izenpetuzen (8):

1. **Bolzano** herrialdean eta **Trento** herrialdearen inguruko hizkuntzabidun lurraldeetan alemaneraz mintzatzen diren bizilagunek, italieraz mintzatzen diren biztanleen eskubide berdinen jabe izatea segurtatua ukanen dute...

Bereziki, eman edo emateko den legediaren arabera, alemaneraz mintzatzen diren biztanle horiei, zera garrantzizakoa zaie:

a) Lehen eta Bigarren mailako ikastaroak beren ama-hizkuntzaz;

b) Alemaniar eta italiar hizkuntzen koofizialtasuna herri bulego eta dokumentu ofizialetan, baita hizkuntzabidun toponimian ere;

d) Azken urteetan italieratu ziren aleman abizenak birrezartzeko eskubidea.

.....

(8) IV Eraskina Italiarekiko Bake Tratatuan, 1947-I-10. United Nations Treaty Series, 49 lib., 184-185.

3. Austria eta Italiaren artean hauzo harreman zuzenak sendotu bidetan, Italiar Gobernuak, Austriar Gobernuarekin ados eta Agiri hau izenpetu ondorengo urtearen buruan, zera agintzen du:

b) Batak bestearen unibertsitario maila eta diploma zenbait onartzeari buruz akordio batetara heltzea.

LAPONIARRAK EDO SAMAK

Eskandinabiaren azken bazterretako lurraldeetan banakaturik bizi dira hauek: 62 paralerroaren iparraldean *Noruega* eta *Suezian*, eta *Finlandian* 68 paralerroaren iparraldean. Baita Sobiet Batasunaren jarraiko lurraldeetan eta *Kola* uharte erdian ere bizi dira.

Oso guti dira gaur: 2.500 *Finlandian*; 10.200 *Suezian*; 20.000 *Noruegan*. Gainontzekoak *SSSReko* Iparraldean.

Egun, *Sama* izenez ezagutzen ditugu —*Samik* laponiar hitzetik—, zeren *laponiar* hitzak erdeinu zentzu bat jaso bait du lurralde haietan.

1953an jadanik *Jokkomokken*, Sueziako laponiar lurraldean Iparreko Laponiar Batzaldia ospatu zen lehenengoz. Bigarrena *Noruegan* bildu zen 1956an, *Karasjoken*; han bertan sortu zen Ipar Laponiar Kontseilua, 12 lagunek osatua, laponiarrak gehienak: bost noruegar, lau sueziar eta hiru finlandiar. Erakunde honen egitekoa, Hiru Estaduen arteko *Laponiar* politikaren koordinazio egokienari begiratzea da. Ipar Kontseiluaren eskakizunak jasoaz, *Finlandiar* Gobernuak *Laponiar Ordezkaritza* bat sortu du, *Rovaniemi*-ko Prefektoaren Agintaritzapean hiru laponiar jakitun eta honetan bereziki arduratzen diren Ministerioen —hots, *Nekazaritza*, *Hezibide* eta *Justizi* Ministerioen— hiru ordeko biltzen dituelarik. 1949az geroztik baditu *Finlandiak* laponiar arazoetan espezializaturiko batzordeak; *Noruegan* 1956az geroztik dagite,

eta *Sueziak* —beste bi herrialdeek batera baino laponiar gehiago du— batzorde franko badu.

Laponiar senipartea (*patrimonio*) salbatu nahi duen ekinaldi elkartu honek ondore mamitsurik eman du dagoeneko: *Helsinki*ko Unibertsidadean Ipar Hizkuntzen irakasle den M. Erkki *Itkonen*en eraginez, *Sama hizkuntza bateratu* baten sortzea lortu da, oso ezberdin ziren dialektoetatik hasiaren. 1934az geroztik *Finlandian Submelas* —Laponiarra— egunerokoa argitaratzen da. *Lapin Siivistysseura* erakundeak, jadanik hamabi bat obra baduen Bilduma bat argitaratzen du laponieraz. Hauen literatura erlijio liburuen itzulpenek osatzen dute gehienbat; eta gainontzerakoan, literatura herrikoa da, olerki liriko eta eresi mitiko-heroikoz egina.

Misiolariek gazteriarentzako *Eskolak* eta herri Unibertsidade bat eraiki zituzten *Karasjoken* 1936an, *Jokkomoken* 1942az geroztik, Laponiarrek bigarren herri Unibertsidade bat dadukate *Inatin*.

Ipar lurraldeetako ekonomi desarroiloa —ikusgarria bereziki Suezian eta Noruegan— Laponiarrei onuragarri bilakatuko zaie, eta haietarik asko da egungo ekonomiaren neurrira jarri dena. Baina ekonomia honen eskakizunetara inkorporatzea erabatekoa izan dadin, bada Estatu babesleetan talde hain urri eta bakan baten kultura heziketarekiko egunetik egunera hazten doan kezka bat (9).

FEROE UHARTEAK

Eskozia eta Islandiaren artean, 62 paralerroaren parean, aur-

(9) HERAUD, G.: *L'Europe des Ethnies*. Titre III. "Les minorités nationales et linguistiques d'Europe". Ch. I. Section I. "Les lapons". KROHN, K.: *Lappische Beiträge zur germanischen Mythologie*. VI lib. Helsingfors, 1906. *Enciclopedia Universal Ilustrada*. Espasa. Barcelona. 29 lib.: "Laponia". *Grand Larousse Encyclopédique* Libr. Larousse, VI lib.: "Lapon"-e.

kitzen den sumendizko zenbait Uhartek (10) osatzen du Uharteria hau. Honen biztanleak oro 36.000 bat dira (11).

Feröetarrak, antzina zaleak direnez, harro dira beren hizkuntzaz; honek, oso eskandinabiarrak izan arren, dinamarkaerarengandik bereztasun funtsezkorik badu: morfologiari dagokionez, beren izpiritu kontserbakorraren nahasketa nabari du, bereziki aditz era nabarmenetan mugatzen diren sinplifikatze batzuk ez beste fonetika aldaketak galaraziaz. Bataio eta ezkontza egunetan abesten dituzten balada herrikoi arloan literatura aberatsa dute.

Nahiz eta 1850etik Copenhageko Parlamentuan diputadu bat hautatu ahal ukan (1953-ko dinamarkar Konstituzioaz gero, bi dira urrineko Uharteak Folketing-ean errepresentatzen ditutaduek), nahiz eta 1852an *Lagting* organu konsultibua sortu, Feröetar gehienak ez zeuden batere konforme Dinamarkarekin zuten egoera juridiko-politikoari dagokionez. Tirabira honek bazuen zenbait zergati:

1) Dirudienaz feröetarrak, egungo toki honetan XV mende aldera kokaturik, urte askotan izan ziren askatasunaren jabe;

2) Dinamarkarekiko menpekotasuna XIX mendearen bigarren erdian eta XXaren hasieraz geroz eta gogorragotzen joan zen. Menpekotasun handiagotze honen seinale bezala hona hemen gertakizun batzu: a) 1856an feröetar ikurrina galarazia izan zen; b) 1901etik 1906ra eskoletan eta administrazioan bertako topnimia eta *Feröetar Hizkuntza* baztertuak izan ziren.

Reakzioa nahiko gogorra izan zen: Copenhageko gobernuak, hartutako jokabideari amor eman eta 1912an irakaskintzan *Feröetar hizkuntza* dinamarkaeraren baldintza berdinetan legetu beharra ukan zuen (12).

(10) HERAUD, G.: alp. lib., Ch. I. Sect. II: 18 direla dio. *Gran Enciclopedia del Mundo*, Ed. Durvan, Bilbao, 8 lib.: Feröe, eta *Larousse*-n IV lib., "Feröe": 22 uharte alpatzen dira.

(11) HERAUD, G.: alp. lib., alp. lek.: 36.000 jartzen dira. *Gran Enciclopedia del Mundo*-k, berriz, 34.000 ematen ditu 1955-erako. *Larousse*-k, 34.200.

(12) *Larousse*-n "Feröien-ene".

Ez da, ba, harritzekoa feröetar askok, Bigarren Mundu Ger-laren bukaeran, dinamarkar jabetasunari agertu zion aurkakoa. Eta harek herri bozemate, plebistzitu, bat onartu beharra ukan zuen.

Hemen aipatzeak axolarik ez duen gorabehera batzuen ondo-ren, Dinamarkako Parlamenduak eta Feröeko Biltzar bilakatu zen *Lagtingek*, Uharteriari bere buruaren jabetasuna aitortzen dion 1948-III-23ko legea afrogatu zuten.

Lagting, 30 lagunek osaturiko benetako Parlamendu bat da; ministrok eta lehendakari batek osaturiko Ekintza-agintedun hirukote bat bere barnetik hautatu eta kontrolatzen du. Goberna-riaren orde, bere ahalmenak ondo neurtuak dituen herri gizon Nagusi bat dago. Erreinuari eta honen departamendu autonomuari dagozkien kompetenzi eskueratik, *Thorshavn*-i (Uharteriaren hiri burua da hau) hauek geratzen zaizkio: Komerzioa, industria, eko-nomia, eramanekarriak, aduanak, eta zerga arazoak. Gizarte ara-zoak, *Hezibidea* eta osasunbidea elkarren artean zuzentzen dira denen berdintasun osoz. Atzerriekiko arazoak, defentsa, polizia, kultura eta korreoak Copenhagek beretzat gordetzen ditu.

Ordezkarri Nagusiak, Feröe-ko Parlamenduan berari dagoz-kion gaiak aztertzen direnean, bertan parte hartzeko ahalmena daduka. Feröe Uhartetako ikurrina ofizialki onartu izan da. Eta Uharteriako Araudiak *Feröetar Hizkuntza* birrezartzen du, eskola nahiz administrazio eskubide guziekin birrezarri ere.

Metropoliak laguntza bat eskainia dio Uharteriari, Feröetar Hizkuntzan argitaratzen diren lanentzat (13).

I ERASKINA: Convenio sobre poblaciones indígenas y tribuales (26-VI-1957).

Jatorrizko (**indigena**) herri eta tribuaren zaintze eta integra-tzearekin —nahiz hauen alderdi jeneralean, nahiz jaiotizkuntzei

(13) HERAUD, G.: aip. lek. ANDERSEN: *Faeröerne, 1600-1700*. Copenhagen, 1895. ANNADALE: *The Feröes and Ireland*. Oxford, 1905. Enciclopedia Espasa: "Feröe".

buruz ari dela— zerikusirik duten artikuluetatik zenbait jaso besterik ez dugu eginen hemen (14).

Art. 4.—Al aplicar las disposiciones del presente CONVENIO relativas a la integración de las poblaciones en cuestión se deberá:...

b) Tener presente el peligro que puede resultar del quebrantamiento de los valores y de las instituciones de dichas poblaciones, a menos que puedan ser reemplazados adecuadamente y con el CONSENTIMIENTO de los grupos interesados...

Art. 5.—Al aplicar las disposiciones del presente CONVENIO relativas a la protección e integración de las poblaciones en cuestión, los Gobiernos deberán...

b) Ofrecer a dichas poblaciones oportunidad para el pleno desarrollo de sus iniciativas;

c) Estimular por todos los medios posibles entre dichas poblaciones el desarrollo de las libertades cívicas y el establecimiento de instituciones electivas, o la participación en tales instituciones.

Art. 22.—Los programas de EDUCACION destinados a las poblaciones en cuestión deberán adaptarse, en lo que se refiere a métodos y técnicas, a la etapa alcanzada por estas poblaciones en el proceso de integración social, económica y cultural en la colectividad nacional.

La formación de dichos programas deberá ser precedida normalmente de estudios etnológicos.

Art. 23.—1. Se deberá enseñar a los niños de las poblaciones en cuestión a leer y escribir en su LENGUA MATERNA o, cuando ello no sea posible, en la LENGUA que más comunmente se hable en el grupo a que pertenezcan.

2. Se deberá asegurar la transición progresiva de la lengua materna o vernácula a la lengua nacional o a una de las lenguas oficiales del país.

(14) *Actas de la Conferencia Internacional del Trabajo*, Reunión 40, N° 107. Ginebra, 1958. 793 horr.

3. Deberán adoptarse, en la medida de lo posible, disposiciones adecuadas para conservar el Idioma Materno o la lengua vernácula.

Art. 26.—1. Los gobiernos deberán adoptar medidas adecuadas a las características sociales y naturales de las poblaciones en cuestión a fin de darles a conocer sus derechos y obligaciones...

2. A este fin se utilizarán, si fuere necesario, traducciones escritas e informaciones ampliamente divulgadas en las lenguas de dichas poblaciones...

II ERASKINA: Convenio sobre lucha contra la discriminación.

Enseñanza (15-XII-1960. Aceptación española: 20-VIII-1969 B.O.E. 1-XI-1969. Aranz. 1969, nº 2.004. Entrada en vigor para España: 20-XI-1969).

Abenikoaren mami guzia interesgarri bada ere, hizkuntzabitasun edo hizkuntzaskotasunaren ikuspegitik garrantzitsuen iduritzen zaizkigun zatiak agertzeraz mugatuko gara, aurreko ataletako irizpide bereri atxikiaz:

Considerando que las discriminaciones en la esfera de la Enseñanza constituyen una violación de los derechos enunciados en la Declaración Universal de los Derechos Humanos;

Consciente (La Conferencia General de la Organización de las Naciones Unidas para la Educación, la Ciencia y la Cultura, en su reunión XI, celebrada en PARIS del 14-XI-al 15-XII-1960) de que... incumbe a las Naciones Unidas para la Educación, Ciencia y Cultura, con el debido respeto a la diversidad de sistemas educativos nacionales, no sólo proscribir todas las discriminaciones en la esfera de la Enseñanza, sino también procurar la IGUALDAD de posibilidades y de TRATO para todas las personas en esa esfera; ...Aprueba hoy, 14-XII-1960, la presente CONVENCION.

Art. 1.—1. A los efectos de la presente Convención se entiende por discriminación toda distinción, exclusión, limitación o preferencia fundada en la raza, color, sexo, idioma, religión, opiniones políticas o de cualquier

otra índole, origen nacional, posición económica o nacimiento, que tenga por finalidad o por efecto destruir o alterar la IGUALDAD de trato en la esfera de la Enseñanza y, en especial:

a) Excluir a una persona o un grupo del acceso a los diversos grados y tipos de Enseñanza.

b) Limitar a un nivel inferior la educación de una persona o de un grupo.

Art. 3.—A fin de eliminar o prevenir cualquier discriminación en el sentido que se da a esta palabra en el presente Convenio, los Estados Partes se comprometen a:

a) Derogar todas las disposiciones legislativas y administrativas y abandonar todas las prácticas administrativas que entrañen discriminación en la esfera de la Enseñanza.

b) Adoptar las medidas necesarias, inclusive disposiciones legislativas, para que no se haga discriminación alguna en la admisión de los alumnos en establecimientos de Enseñanza...

Art. 4.—Los Estados Partes en la presente Convención se comprometen además, a formular, desarrollar y aplicar una política nacional encaminada a promover por métodos adecuados a las circunstancias y las prácticas nacionales, la IGUALDAD de posibilidades y de trato en la esfera de la Enseñanza y, en especial, a:

a) Hacer obligatoria y gratuita la Enseñanza primaria, generalizar y hacer accesible a todos, en condiciones de IGUALDAD TOTAL y según la capacidad de cada uno, la Enseñanza superior,...

d) Velar porque en la preparación para la profesión docente no existan discriminaciones.

Art. 5.—1. Los Estados Partes en la presente Convención:...

c) En que debe reconocerse a los miembros de las minorías nacionales el derecho a ejercer las actividades docentes que les sean propias, entre ellas la de estable-

cer y mantener Escuelas y... emplear y enseñar su propio Idioma, siempre y cuando:

.....

I) Este derecho no se ejerza de manera que impida a los miembros de las minorías comprender la cultura y el idioma del conjunto de la colectividad y tomar parte en sus actividades...

II) El nivel de Enseñanza en estas Escuelas no sea inferior al nivel general prescrito o aprobado por las autoridades competentes; y

III) La asistencia a tales clases sea facultativa.

2. Los Estados Partes en la presente Convención se comprometen a tomar todas las disposiciones necesarias para garantizar la aplicación de los principios enunciados en el pár. I) de este artículo.

Art. 9.—No se admitirá ninguna reserva a la presente Convención.

III ERASKINA: Ley General de Educación (4-VIII-1970. B.O.E. 6-VIII-1970. Aranz. 1970, nº 1287).

Azterketa gonbaratuz arakutzen dut gaia orain, horrela **Hezi-bide Lege Orokarrak** ematen duen ikusbide nahiko osatu bat irakurleari aurkeztearren, eta —orainarte jarraitu dugun haritik zertxobait aldenduaz bada ere— kritika lana erraztearren; gaiari zuzenki loturiko artikulua eskaintzen ditugu lehenik, eta gero, erreformaren norainokoa juzgatzeko, kontutan eduki behar dela uste dugun beste zenbait lege testu erantsiko dugu.

Areago oraindik: irakurleak eraberritze hau behar bezala neurtu nahi badu, bi gauza hauek ez ahaztera dei egiten diogu:

a) **Liburu Zuriak** ama-hizkuntzei dagokienez dioena eta Espainiak 1969-VIII-20an onarturiko **Abenikotik** jaso duguna;

b) Lege hau argitara arterainoko egoera, gaztelania ofiziala ez beste hizkuntzen esistentzia bera ere desezagutzea, alegia (15); eta hori, hizkuntzaok nahasletzat eta beharrezko batasunaren desegiletzat jotzen ez direnean (16).

TITULO PRIMERO.—Sistema Educativo.

(15) *Ley de Enseñanza Primaria*: art. 7 eta hurr. *Ley de Enseñanza Secundaria*.

(16) 00 1938-V-18, 1938-V-21, 1940-V-16, 1945-I-11, etab.

CAPITULO II.—Niveles educativos.

SECCION PRIMERA.—Educación preescolar.

Art. 14.—1. La Educación Preescolar comprende juegos, actividades de lenguaje, incluidas en su caso las LENGUAS NATIVAS, expresión rítmica y plástica, observaciones de la naturaleza, ejercicios lógicos y prenuméricos, desarrollo del sentido comunitario, principios religiosos y actitudes morales.

2. Los métodos serán predominantemente activos, para lograr el desarrollo de la espontaneidad, la creatividad y la responsabilidad.

SECCION SEGUNDA.—Educación general básica.

Art. 17.—1. Las áreas de actividad educativa en este nivel comprenderán: el dominio del lenguaje mediante el estudio de la lengua nacional, el aprendizaje de una lengua extranjera y el CULTIVO, en su caso, de la LENGUA NATIVA; los fundamentos de la cultura religiosa; el conocimiento de la realidad del mundo social y cultural especialmente referido a España; las nociones acerca del mundo físico, mecánico y matemático; las actividades domésticas y cuantas otras permitan el paso al Bachillerato,...

TITULO PRELIMINAR.—

Art. 1.—Son FINES de la educación en todos sus niveles y modalidades:

3. La incorporación de las peculiaridades regionales, que enriquecen la unidad y el patrimonio cultural de España, así como el fomento del espíritu de comprensión y de cooperación internacional.

TITULO PRIMERO. Capítulo II. SECCION TERCERA.—Bachillerato.

Art. 23.—1. El Plan de bachillerato deberá comprender:

a) Materias comunes que habrán de ser cursadas por todos los alumnos.

b) Materias **optativas**, de entre las cuales todos los

alumnos habrán de elegir un número determinado, de acuerdo con sus peculiares aptitudes y bajo la tutela del profesorado.

c) Enseñanzas y actividades técnico-profesionales...

Art. 25.—2. Cada Centro de Bachillerato, previa consulta con el respectivo Instituto de Ciencias de la Educación, concretará, dentro de las materias **optativas** establecidas por el Ministerio de Educación y Ciencia, las que vaya a impartir de acuerdo con sus posibilidades.

3. Las enseñanzas que con carácter optativa imparta cada Centro serán, al menos, el doble de las que los alumnos tengan que elegir, de acuerdo con lo que al efecto se disponga.

VI ERASKINA: Libro Blanco.

Liburu Zuriak, Batxileratuaren mamiaz ari delarik, zera dio alde linguistikoaz:

Podrán incluirse las **lenguas vernáculas** como **materias opcionales**. (Bachillerato, 215 eta hurr. horr.).

Eta esaldi batzuek aurrerago:

Eta esaldi batzuk aurrerago:

Todo programa de trabajo escolar ofrecerá TRES tipos de **CONTENIDOS**:

—Uno básico de cada sector cultural, obligatorio para cada estudiante.

—Un contenido totalmente **libre**, del que los estudiantes podrán seleccionar la parte que prefieran...

TITULO SEGUNDO.—Centros docentes.

CAPITULO I.—Disposiciones generales.

Art. 56.—Dentro de lo dispuesto en la presente Ley y en las normas que la desarrollen, los Centros docentes gozarán de la autonomía necesaria para establecer materias y actividades **optativas**, adaptar los programas a las características y necesidades del medio en que están emplazados, ensayar y adoptar nuevos métodos de enseñanza y establecer sistemas peculiares de gobierno y administración.

CAPITULO II.—Centros docentes estatales.

Sección Tercera.—Centro de Educación Universitaria.

Subsección Primera.—Normas generales.

Art. 64.—1. Las Universidades gozarán de autonomía y determinarán por sí mismas los procedimientos de control y verificación de conocimientos, el cuadro y sistema de sus programas y su régimen de docencia e investigación, dentro de las disposiciones de la presente Ley y de las normas que se dicten para su desarrollo.

Datu hauek dira irakurlearentzat komenigarri iduritu zaizkigunak, Minoria linguistikoen bizitza eta desarroiloa finkatzen dituzten Ordenamendu juridiko bilakaturiko egungo hildo ideologikoez ideiaren bat osa dezan.

Asmatu izango ahal dugu gure eginkizuna betetzen, bai irakurleek eta bai ama-hizkuntzek hain merezia duten errespetoz, eta ama-hizkuntzadun direnei eta berau lantzeko eskubidea eta —bizitza legez— herentzia hain baliotsuaren jabe izatera deituak daudenei zor zaien itzalez —hizkuntzadunok guti nahiz urri izan— erabiliko ahal genuen gure lan honen gaia.